

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

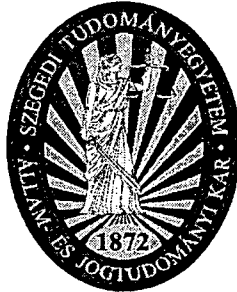
ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXVII.

Fasc. 3.

BOBVOS PÁL

**A mezőgazdasági termékértékesítési
szerződés**

SZEGED
2005

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS,
LÁSZLÓ BODNÁR, ERVIN CSÉKA, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-
NAGY, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY,
BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL,
BODNÁR LÁSZLÓ, CSÉKA ERVIN, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY
MÁRIA, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY
PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

1. Fogalma, főbb jellemzői

Az új Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) koncepciója a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést, mint az adásvételi szerződés altípusát határozza meg.

A szabályozás elveit tekintve a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés közel áll az ugyancsak az adásvételből kinőtt halasztott jellegű szállítási szerződés, illetve az adásvételi szerződéstől elkülönülő vállalkozási szerződés szabályihoz.¹

Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő meghatározott mennyiségű, maga termelte terményt, terméket vagy saját nevelésű illetőleg hizlalású állatot köteles kikötött későbbi időpontban a megrendelő birtokába és tulajdonába (kezelésébe) adni, a megrendelő pedig köteles a terményt, terméket, illetőleg állatot átvenni és az ellenértéket megfizetni.

A Ptk. 1993. évi módosításáig a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek kétszintű szabályozása volt: a főszabályokat a Ptk., a részletszabályokat pedig minisztertanácsi rendelet tartalmazta, s számos kógens szabályt állapított meg. Meghatározott termékeket nem termelhetett bárki, meghatározott termékeket, állatokat csak meghatározott termeltető, felvásárló vehetett meg. A megrendelő, a termeltető korábban csak gazdálkodó szervezet lehetett. Bizonyos esetekben a szerződésnek termelői oldalon sem lehetett alanya természetes személy. A szerződés alanyainak az elnevezése is változott, korábban a termelő elnevezése szállító volt, a megrendelő pedig termeltető.

A módosítást követően a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre vonatkozó szabályokat csak a Ptk. tartalmaz. Bár a szabályozás jelenleg is egy-szintű (ma sincs a Ptk.-nak a mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel kapcsolatos végrehajtási rendelete) mégis, a szerződés egyes tartalmi elemeinek meghatározása során figyelembe kell venni mindazokat a változó rendelkezéseket, melyeket az Állam – a piacszabályozó funkciójában – a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre hatóan hozott vagy hoz.

A Ptk. mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel kapcsolatosan, annak

- alanyáról;
- tárgyáról;
- a tárgy szerinti mennyiségről és minőségről;
- a teljesítést elősegítő szolgáltatásokról;

¹ Lásd szerződéstípusok sorrendje az új Polgári Törvénykönyvben.

- a teljesítés idejéről, módjáról, helyéről, a tájékoztatási, intézkedési kötelezettségről és a mulasztás következményeiről;
 - a szerződés időtartamáról és ehhez kapcsolódóan az ellenértékről, illetve az ellenértékhez kötődő kockázat viseléséről;
 - az alakiságról
- rendelkezik, illetve állapít meg szabályokat.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés jellegéből adódóan részben az adásvételi szerződés egyes elemeit hordozza (ún. dare kötelem), másrészt a vállalkozási szerződés elemei is fellelhetők (ún. facere kötelem).

Ha a termelő egyetlen kötelessége a termény, termék átadása és a többi kötelezettségnek a felek szerződésében nincs jelentősége, akkor az adásvételi szerződés elemei dominálnak. Sok elem a vállalkozási szerződésben foglaltakhoz hasonló: például a termék, termény előállítására érdekében kifejtett tevékenység, ennek következtében az eredmény létrehozatala, a megrendelő által a termelő részére átadott vetőmag, szaporítóanyag, illetve technológiai utasítás felhasználása stb.²

A szerződés gondos vizsgálata alapján kell megállapítani azt, hogy vita esetén az adásvételre vagy a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályokat kell-e kiegészítő szabályként alkalmazni. A vizsgálat során az alkalmazandó szabályok sorrendjét be kell tartani. Így: elsődlegesen a felek szerződésében foglalt kikötéseiből kell kiindulni, ezt követően a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre vonatkozó speciális szabályok alkalmazására kerülhet sor, s csak ennek hiányában irányadóak az adásvételi szerződésre vagy a vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályok. Ha a vita mindezekre figyelemmel sem rendezhető, a kötelmi jog általános szabályait, illetve az általános polgári jogi alapelveket kell alkalmazni.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés különbözősége más szerződéstől (elhatárolás)

a) Adásvételi szerződéstől

Mind a mezőgazdasági termékértékesítési, mind az adásvételi szerződés dolog átadására irányuló megállapodás. Ennyiben hasonlít egymáshoz a két szerződés. Ha a termelő a szerződéskötéskor nyomban átadja a terméket (terményt, állatot), abban az esetben az ügyletet adásvételi szerződésnek kell minősíteni.

Amennyiben természetes személy (nem gazdálkodó szervezet) más által termelt terményt, terméket vagy más által hizlalt állatot értékesít a megrendelőnek, adásvételi szerződés és nem mezőgazdasági termékértékesítés jön létre a felek között.

² *Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1998, 1294. p.

b) Szállítási szerződéstől

Ha a teljesítésnek a szerződéskötésnél későbbi időpontban kell történnie, az ügylet minősülhet akár mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek, akár szállítási szerződésnek. Ez utóbbit egymástól akként kell elhatárolni, hogy a szerződés lényeges eleme-e az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység, tehát a termelés, illetve a tenyésztés. Amennyiben igen, mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről van szó. Abban az esetben azonban, ha az ügylet tárgya a már elkészült termék, megérett termés, felnevelt állat, a szerződés szállítási szerződésnek minősülhet, ha a teljesítés későbbi időpontban történik, mint a szerződéskötés.

c) Vállalkozási szerződéstől

E két szerződés-típust a szolgáltatás tárgya szerint kell elhatárolni. Ha mezőgazdasági termék előállítására, termés termelésére, állattenyésztésre irányul a tevékenység, az ügylet mezőgazdasági termékértékesítési szerződés és nem vállalkozási szerződés.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés önálló szerződéstípusként való szükségessége a mezőgazdasági termelés kiemelt társadalmi jelentőségéből, illetve abból származik, hogy az Állam az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvényben rögzített eszközrendszerrel jelentősen beavatkozik a mezőgazdasági termelés és a mezőgazdasági termék értékesítésének folyamatába.

Ennek oka az, hogy a mezőgazdasági termelés általában hosszú ciklusú, ahol a termék a ciklus végén jelenik meg, magára a termékre azonban folyamatosan igény jelentkezik. E ciklikusság miatt valamely termelőgazdasági döntés meghozatala és a piacon mutatkozó döntési eredmény időpontja között időbeli eltérés mutatkozik.

Nem lehet alkalmazkodni az éppen aktuális piaci viszonyokhoz, azaz keresleti hiány esetén csak néhány hónap múlva lehet kielégíteni a keresletet, viszont kínálati piac esetén néhány hónapra konzerválni kell a többletet. Az értékesítési anomáliák, a különböző betegségek, a támogatási és szabályozási rendszerek eltérő módon hatnak és befolyásolják a ciklus hosszát.

A termék mennyisége az esetek többségében pontosan nem határozható meg, mert azt nagymértékben befolyásolják a természeti tényezők. Több termelő termék általában egyszerre jelenik meg, ezt az árumennyiséget a piac csak fokozatosan tudja fogadni, ezért szükséges a tárolásról és a minőség megőrzéséről való gondoskodás.

A mezőgazdasági termelésre, és a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés egyes tartalmi elemeire, az állam által igénybe vehető, következő piacszabályozási eszközök gyakorolhatnak hatást:

- intervenció ár;
- irányár;

- alapár;
- intervenció felvásárlás;
- magántárolási támogatás;
- állami készletezés, állami készlet értékesítése, feldolgoztatás, bértároltatás;
- közraktári támogatás;
- krízislepárlási intézkedés;
- kvóta meghatározása;
- termelési önkorlátozás;
- közvetlen termelői támogatás;
- a zöldség-, gyümölcstermelői, -értékesítő szervezet támogatása;
- termelő kapacitások csökkentéséhez nyújtott támogatás;
- belföldi szociális célú élelmiszer-segélyezéshez nyújtott támogatás;
- egyes termékek állati takarmányozási célú, illetve élelmiszer-ipari felhasználására adott támogatás;
- a piacra jutást elősegítő agrár-környezetvédelmi költségek és a biogazdálkodás támogatása;
- közösségi agrármarketing támogatása;
- élelmiszer-biztonság, minőségbiztosítás támogatása;
- termelés- és kereskedelem-finanszírozási eszközök (kamattámogatás, exporthitel-támogatás és exporthitel-biztosítás támogatása);
- egyes termékek minőségvizsgálati támogatása;
- informatikai támogatás;
- a termék megsemmisítése;
- import kezdeményezése, taktikai célú importvásárlás lebonyolítása és a termékek szükség szerinti kedvezményekkel történő forgalomba hozatala;
- egyéb, a miniszter által külön jogszabályban meghatározott eszközök.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tartalmát (ezen belül a szerződés alanyát és az árat) közvetlenül is befolyásolhatja, pl. a mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany különleges jogállása, illetve az általános forgalmi adóról szóló 1992. évi LXXIV. törvénynek (a továbbiakban: Áfa-törvény) a kompenzációs felárra vonatkozó rendelkezése.

2. Alanya

A szerződés alanyai: a termelő és a megrendelő. Mindkét pozícióban bárki alanya lehet a szerződésnek, tehát természetes személy és jogi személy egyaránt.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés jogi személy alanya nem feltétlenül gazdálkodó szervezet. E ténynek azonban a szerződés érvényessége szempontjából nincs jelentősége, mert a Ptk. 685. §-a szerint a nem gazdálkodó szerv jogi személy alanyok polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezet-

re vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve, ha a törvény e jogi személyekre eltérő rendelkezést tartalmaz.

Annak, hogy a szerződést kötő jogi személy, illetve gazdálkodó szervezet-e, a szerződés tárgya, valamint a szerződéshez kapcsolódó jogok és kötelezettségek – mint pl. a kompenzációs felár érvényesítése – terén lehet jelentősége.

Az Áfa-törvény általános szabálya ugyanis a felvásárló és a mezőgazdasági tevékenységet végző adóalanyiségéhez köti a kompenzációs felár kifizethetőségét, bár törvény és az APEH-utasítások esetenként eltérő eljárást is megengednek. Adott esetben pl. önkormányzat, költségvetési szerv, nem egyéni vállalkozó természetes személy esetén kérdéses lehet a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre ható támogatások igénybevétele. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem tekinthető tipikusnak, hogy egy önkormányzat vagy költségvetési szerv köt ilyen szerződést.

Az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. törvény szerint mezőgazdasági termelőtevékenységet és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatást vállalkozói igazolvány nélkül is végezheti a természetes személy. Az viszont, hogy a természetes személy vállalkozói igazolvánnyal (egyéni vállalkozóként) vagy vállalkozói igazolvány nélkül fejt ki az eredmény létrehozása céljából a tevékenységét, adott esetben már jelentőséggel bírhat, ugyanis a törvény csak a gazdálkodó szervezet számára teszi lehetővé, hogy a más által termelt termék, termék és más által nevelt, illetve hizlalt állat továbbadására ilyen típusú szerződést kössön. Ezzel összefüggésben szükséges figyelemmel lenni arra, hogy, a Ptk. 685. §-ának c) pontja az egyéni vállalkozót is a gazdálkodó szervezet fogalma alá vonja, s így a vállalkozói igazolvánnyal rendelkező természetes személy „gazdálkodó szervezet” is, ezzel szemben a vállalkozói igazolvánnyal nem rendelkező természetes személy nem.

3. Tárgya

A szolgáltatás tárgya egyrészt az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység, másrészt termék, termék, állat átadása.

E szerződéstípus tárgyának alapvetően két lényeges jellemzője van, nevezetesen:

- az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység, tehát a termelés, illetve a tenyésztés, és
- a teljesítés a szerződéskötésnél későbbi időpontban, az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység befejezését követően történik.

A szolgáltatás tárgya – termék, termék, állat – más szolgáltatásoktól általában abban is eltér, hogy ezek átadásának időpontját a leggondosabb eljárás mellett sem mindig lehet előzetesen – a szerződéskötéskor – meghatározni.

A szolgáltatás tárgya – az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenység – más szolgáltatásoktól abban is eltér, hogy az eredmény létrehozásában a megrendelő is közreműködhet.

A szerződés tárgya lehet

a) A termelő által termelt, meghatározott mennyiségű termény, termék, vagy a termelő által nevelt, illetve hizlalt állat.

A Ptk. fő szabályaként meghatározott szerződési tárgy az előírt mennyiségű termény, termék, állat átadása. Ugyanakkor a terményt, terméket vagy állatot átadó félnek termelői (előállítói) pozícióban kell lenni, azaz nem lehet viszonteladó.

b) A más termelő által termelt, meghatározott mennyiségű termény, termék, vagy a termelő által nevelt, illetve hizlalt állat.

A főszabály alól kivételként engedi meg a törvény, hogy amennyiben a termelő gazdálkodó szervezet, a szolgáltatás tárgya lehet a más által termelt termény, termék és más által nevelt, illetve hizlalt állat továbbadása is. Ebből az következik, hogy természetes személy – abban az esetben, ha nem rendelkezik vállalkozói igazolvánnyal – kizárólag a maga termelte terményt, terméket, saját nevelésű vagy hizlalású állatot adhat át a megrendelőnek mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján. Ha a továbbadásra vonatkozó szerződést termelőként, vállalkozói igazolvánnyal nem rendelkező természetes személy köti meg, az ügylet adásvételi szerződésnek vagy szállítási szerződésnek minősülhet.

A Ptk. a továbbadó gazdálkodó szervezetre vonatkozó kivétel megfogalmazásánál külön nem említi ugyan, de a fő szabályból következik, hogy a továbbadó gazdálkodó szervezet még, abban az esetben is, ha nem végez közvetlen termelő tevékenységet, mintegy „termelői pozícióba” kerül. A gazdálkodó szervezet több módon kerülhet ilyen pozícióba, például a teljesítést elősegítő szolgáltatás nyújtásával, vagy a több évre szóló szerződésben kikötött közös kockázatviseléssel, illetve az elért nyereség egymás közti megosztásával.

c) Meghatározott területen termelt termék, termény, vagy meghatározott területen nevelt, hizlalt állat.

A Ptk. fő szabályként rendelkezik arról, hogy előre meghatározott mennyiségű termény, termék vagy állat átadás-átvételére kötik a felek a szerződést. A főszabály alól kivételként fogalmazza meg a törvény, hogy a szolgáltatás tárgya oly módon is meghatározható, hogy a termelő köteles a megrendelőnek átadni mindazt a terményt, ami meghatározott területen megtermelt, függetlenül annak mennyiségétől. Ugyanez vonatkozik az állatok nevelésére, hizlalására is. Az ilyen típusú szerződésben tehát a szolgáltatás mennyiségének kevésbé van jelentősége. Ha a szerződésben meghatározott területen nem terem annyi termény,

mint amire a felek számítottak, a termelő nem köteles a hiányzó mennyiséget máshonnan beszerezni.³

Fontos ugyanakkor a szerződésben kikötött minőség. Abban az esetben ugyanis, ha a szerződésben kikötötnél rosszabb minőségű a termés vagy az állat túlsúlyosra hízik, a megrendelő nem köteles a szolgáltatást átvenni. Ez esetben a felek módosíthatják a szerződést és a minőség tekintetében eltérhetnek a korábbi megállapodástól vagy a termelő másnak értékesítheti, illetve saját maga használhatja fel a terményt, állatot.

A gazdálkodó szervezetre vonatkozó – a főszabály alóli – kivételnek valóban az e szerződési tárgynál van tényleges jelentősége, ugyanis az ilyen jellegű termelés az, ahol a feleknek a b) tárgynál említett együttműködése hatékony lehet

4. A szolgáltatás tárgyának mennyiség és minőség szerinti meghatározása

A későbbi viták elkerülése érdekében nagyon fontos, hogy a felek a szerződésben a szolgáltatás minőségét és mennyiségét egyértelműen, pontosan, szabatosan határozzák meg. A törvény eligazítást ad arra nézve, hogy a felek a szolgáltatás mennyiségét, minőségét, a minőség és mennyiség vizsgálatának módját, a mennyiségi és minőségi kifogásolás rendjét milyen módon határozhatják meg.

a) *Mennyiség* meghatározása történhet a mezőgazdasági termék jellegének megfelelő mértékegységben (súlymérték, űrmérték, darabszám stb.); meghatározott terület teljes termésében (például 50 hektáron termett búza), illetőleg meghatározott állat teljes hozamában vagy ezek hányadában (például 100 tyúk tejása, 10 szarvasmarha által adott tej stb.).

b) *A szolgáltatás minőségét*, a minőség és mennyiség megvizsgálásának a módját, valamint a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét a felek meghatározhatják:

- szabványra;
- más előírásra;
- mindkét fél által ismert szokványra;
- mintaszabályzatra való utalással;
- vagy szabatos leírással.

A nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény 6. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a nemzeti szabvány alkalmazása önkéntes, kivéve, ha jogszabály kötelezően előírja az alkalmazását. Ha a szabvány figyelembevétele nem kötelező az adott mezőgazdasági terméknel, akkor a törvény szerinti felsorolás nem tekinthető meghatározott sorrendnek, tehát a felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy szabványra, más előírásra, mindkét fél által ismert

³ Lásd a Ptk. 289. §-ában foglaltakat.

szokványra vagy mintaszabályzatra utalnak-e vagy szabatosan leírják a minőség meghatározását, a minőségi és mennyiségi vizsgálat módját, illetve a kifogásolás rendjét.

A Legfelsőbb Bíróság egy 1994-ben közétett jogesetében elvi élel mondta ki, hogy abban az esetben, ha a szabvány alkalmazásában állapotok meg a felek, a termékértékesítési szerződésben megjelölt szabvány minőségi előírásait kell figyelembe venni még akkor is, ha a szerződés megkötésekor már új szabvány volt hatályban Ez a jogeset akkor is iránymutató lehet, ha a mezőgazdasági termékre nincs kötelezően alkalmazandó szabvány.⁴

Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (9) bekezdése - annak ellenére, hogy e törvény a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendeletet hatályon kívül helyezte – lehetővé tette, hogy a szerződő felek a mindkét fél által ismert szokvány vagy mintaszabályzat hiányában a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét a rendeletnek a mennyiségi és minőségi kifogásolásra vonatkozó – ma már nem hatályos – rendelkezéseire történő utalással (más előírásra történő hivatkozással) határozzák meg a jövőben is.

5. A megrendelő által nyújtott, a termelő- vagy előállító folyamat során igénybe vett, illetve felhasznált szolgáltatás

A felek megállapodhatnak a szerződésben, hogy teljesítést elősegítő szolgáltatásokat nyújtanak egymásnak az ezzel kapcsolatos tájékoztatással együtt, a másik fél pedig a szolgáltatást az adott útmutatásnak megfelelően igénybe veszi. Teljesítést elősegítő szolgáltatás lehet, pl. a vetőmag, szaporítóanyag átadása, műtrágya biztosítása, táp, gyógyszer, különleges növényvédő szer átadása vagy ezek beszerzésére vonatkozó igény, technológiai utasítás adása, előfeldolgozással kapcsolatban adott útmutató stb. Amennyiben a szolgáltatás hibás vagy hiányos, ezért a szolgáltatást nyújtó felelősséggel tartozik, s az ebből eredő kárt köteles megtéríteni.⁵

A szolgáltatást átvevő felet e körben is terheli az a kötelezettség, hogy a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni arról, hogy a teljesítés megfelelő-e [Ptk. 283. § (1)]. Ha ezt elmulasztja, a mulasztásból eredő kárért felelőssé tehető, ha a megvizsgálással a szolgáltatás hibáját vagy hiányosságát felismerhette volna. Így előfordulhat, hogy a bíróság a felek között kármegosztást alkalmaz.

A Ptk. a teljesítést elősegítő szolgáltatás nyújtásaként nevesíti mindazt, amit a megrendelő nyújt a termelési folyamathoz. Tekintettel azonban arra, hogy mindezek beépülnek a termelő által előállított termékbe, ténylegesen a szerződés tárgyának részévé is válnak. A teljesítést elősegítő szolgáltatás a szerződés-

⁴ BH 1994. 133. sz. jogeset.

⁵ BH 1986. 460. sz. jogeset.

nek olyan különleges tárgya, illetve a tárgyának része, amely csak a felek szándékától függően létezik.

Abban az esetben viszont, ha azt vesszük figyelembe, hogy a szerződés valójában nem a megrendelő által nyújtott szolgáltatás teljesítésére, hanem termelőnek az eredmény létrehozása céljából kifejtett tevékenységére és a termény, termék, állat átadására irányul, az ilyen típusú szolgáltatást nem tekintjük a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés tárgyának. A teljesítést elősegítő szolgáltatásokat ténylegesen akkor lehet a szerződés tárgyának tekinteni, ha az adott szolgáltatást nem a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés keretében, hanem attól elkülönült szerződés alapján nyújtják.

6. A szerződés teljesítésének ideje, módja, helye, a teljesítéssel kapcsolatos tájékoztatási, intézkedési kötelezettség és a mulasztás következményei

A teljesítés ideje és a teljesítési időhöz kapcsolódó kötelezettségek

Teljesítési határidő

A teljesítési határidő a szerződéskötés időpontjánál mindig későbbi időpont, ugyanis, ha a termelő a szerződéskötéskor azonnal átadja a terméket, terményt, állatot a megrendelőnek, az ügylet nem mezőgazdasági termékértékesítési szerződés, hanem adásvételi szerződés. A teljesítési határidőt célszerű pontosan meghatározni a későbbi viták elkerülése végett.

Előteljesítés

A szolgáltatás jellegéből adódóan azonban gyakran előfordulhat, hogy például a termés előbb érik be, mint amire számítani lehetett; az állat jobban gyarapszik a jó tartási körülményeknek köszönhetően, mint amit a felek a szerződéskötéskor terveztek. Ilyen esetre a törvény lehetővé teszi a szolgáltatás tárgyának természetére figyelemmel azt, hogy a termelő a teljesítési határidő előtt teljesítsen a megrendelő részére. A termés beérésekor, illetve a megfelelő súly elérésekor szükséges is a teljesítés, mert az idővesztés a termék minőségének romlását okozhatja, ami egyik félnek sem érdeke. Az előteljesítés tehát szükségszerű és mindkét fél érdekét szolgálja.

A törvény a termelő kötelezettségévé teszi, hogy az előteljesítésről a megrendelőt *előzetesen értesítse*, hogy az átvételhez megfelelő módon fel tudjon készülni: így a termék átvételéhez szükséges dolgozói létszámot biztosíthassa, a megfelelő raktározásról tudjon gondoskodni, a fuvarszöveget ki tudja állítani, az értékesítést vagy a feldolgozást meg tudja szervezni stb. Amennyiben értesítés nélkül történik az előteljesítés és ebből eredően a megrendelőt kár éri, a termelő köteles azt részére megtéríteni.

Akadályközlési kötelezettség

Ha a szerződésben vállalt valamely kötelezettség teljesítése előreláthatóan akadályba ütközik, erről a felek kötelesek egymást értesíteni, kivéve, ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett. Az akadályértesítési kötelezettség elmulasztását a szerződésszegés elbírálása során figyelembe kell venni. A kötetmi jog általános szabályai szerint is kötelesek a felek a teljesítés során együttműködni és egymást a szükséges tájékoztatással ellátni. A törvénynek ez a szabálya az általános kötelezettség speciális formája.

A rendelkezés mind a két fél által vállalt kötelezettségre, illetve a fő- és mellékkötelezettség teljesítésére egyaránt vonatkozik, azaz, ha bármely kötelezettség teljesítése előreláthatóan akadályba ütközik, a fél erről köteles a másik felet értesíteni. Például a felek a szerződésben úgy állapodnak meg, hogy a termelőnek kell a megrendelő telephelyére szállítani a terméket, a megrendelő pedig a teljesítési határidő előtt tudja, hogy a kikötött időben a terméket nem tudja fogadni, köteles erről a termelőt értesíteni. Abban az esetben pedig, ha a termelő által tenyésztett állatok megbetegednek és előre látható, hogy emiatt a kikötött teljesítési időben nem fog tudni teljesíteni, a termelő köteles erről a megrendelőt értesíteni. Ha a megrendelő a vetőmagot nem tudja időben szállítani, mert azt valamilyen oknál fogva nem tudta időben beszerezni, ez is az akadályközlési kötelezettség körébe tartozik. Amennyiben jégkár éri a termést, s emiatt előre látható, hogy a remélt eredmény elmarad, a termelő erről köteles tájékoztatni a megrendelőt.

Nem terheli a feleket az akadályközlési kötelezettség, ha az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett, például, mert e tény közismert (ilyen lehet például a természeti csapás vagy a járvány).

Az akadályközlési kötelezettségnek abból a szempontból is jelentősége van, hogy módot ad a másik félnek az akadály elhárításában segítség nyújtására (például a termelő a vetőmagot máshonnan be tudja határidőben szerezni, vagy például a megrendelő olyan gyógyszert tud a termelő rendelkezésére bocsátani, amely elősegíti a megbetegedett állatok mielőbbi meggyógyulását).

Amennyiben a fél az akadályközlési kötelezettségének nem tesz eleget és arra hivatkozik, hogy ennek az az oka, hogy az akadályt a másik félnek közlés nélkül is ismernie kellett volna, ezt a körülményt az arra hivatkozó félnek kell bizonyítania [Pp. 164. § (1) bek.]. Előfordulhat ugyanis az, hogy a közismert tényről valami oknál fogva a fél nem szerez tudomást. Ez esetben a közlés hiánya a közlést elmulasztó fél terhére esik. A törvény az akadályértesítési kötelezettség elmulasztását közvetve szankcionálja, mégpedig úgy, hogy a mulasztást a szerződésszegés elbírálása körében kell figyelembe venni.

Az értesítési kötelezettség elmulasztására alapított kártérítési perekben a bíróságnak körültekintéssel kell vizsgálnia az eset összes körülményét. Megtörténhet ugyanis, hogy a megrendelőnek az értesítés hiányában is tudomása van a termék korábbi éréséről, az állat gyors súlygyarapodásáról (például azért, mert megbízottja rendszeresen ellenőrzi a termelés vagy a tenyésztés folyamatát, illetve gyakran tartózkodik a termelő telepén vagy földjén). Ilyenkor tőle is elvárható, hogy az értesítés nélkül is megtegye a szükséges intézkedéseket az

előteljesítés fogadása érdekében. Lehetséges tehát olyan tényállás, amely mellett a felek között kármegosztást kell alkalmazni [Ptk. 340. § (1) bek.].

Mennyiség és minőség teljesítése és a teljesítéshez kapcsolódó kötelezettségek

A mennyiségi teljesítés a szerződésben meghatározott mezőgazdasági termék jellegének megfelelő mértékegységben vagy meghatározott terület teljes termésében, illetve meghatározott állat teljes hozamában vagy ezek hányadában történhet. Adott esetben a teljesítés előfeltételét jelenti a megrendelő által rendelkezésre bocsátott vetőmag vagy szaporítóanyag felhasználása a termelési folyamat során.

Megrendelő által biztosított vetőmag felhasználása

Az általános szabály szerint a termelő az általa biztosított termelő eszközök (termőterület, anyag, állat stb.) felhasználásával köteles a mezőgazdasági terméket előállítani, és átadni a megrendelőnek.

Ha azonban vetőmagot vagy más szaporítóanyagot a megrendelő szolgáltatja, a termelő csak ezt használhatja fel. Két esetben kivételt tesz ez alól a jogszabály. Az egyik az, ha a szolgáltatott vetőmag (szaporítóanyag) a megrendelő által sem vitatottan minőségi hibás. A másik az, ha a minőségi kifogást a megrendelő nem ismeri el alaposnak, de annak hibáját a minőség meghatározására jogosult szerv megállapítja. A termelő mindkét esetben mentesül a kötelező felhasználás alól.

Mennyiségi teljesítés mértékegység szerint

Ha a felek másképp nem állapodnak meg, a termelő jogosult arra, hogy a szerződésben kikötött mennyiségnél 10 %-kal kevesebbet teljesítsen. Ez az ún. mennyiségi eltérés (tolerancia) azt eredményezi, hogy a teljesítést szerződésszerűnek kell tekinteni akkor is, ha a mennyiség a kikötöttnél 10 %-kal kevesebb. A szerződéses szabadság elvéből következik, hogy a felek e rendelkezéstől elterhetnek és a mennyiségi tolerancia lehetőségét a szerződésben ki is zárhatják.

Az e szabályt beiktató 1993. évi XCII. törvény indokolása a következő módon utal a toleranciára:

„A szerződési szabadság elvét sérti, a felek magánautonómiáját kezdi ki ezért minden olyan norma, amely - megfelelő jogpolitikai indok (mint pl. a fogyasztó védelmének vagy a gazdasági verseny szabadságának biztosítása) nélkül – kogens jelleggel, eltérést nem engedően fogalmazódik meg, s ezáltal a szerződés tartalmát – akár a felek akarata ellenére is – közvetlenül, kötelező jelleggel megállapítja. Az ilyen típusú szabályozás a szerződési szabadság elvével ütközve közvetve a vállalkozás szabadságának és a piacgazdaságnak az Alkotmányban rögzített alaptételeit is sérti.

A törvény... – a mezőgazdasági termelés sajátosságainak megfelelően – lehetővé teszi a termelő számára, hogy a szerződésben kikötött mennyiségnél tíz százalékkal kevesebbet teljesítsen. Ha a termelő kevesebbet teljesít a szerződésben kikötött mennyiségnél, az eltérés azonban nem haladja meg a tíz százalékot, a termelő nem követ el szerződésszegést. A felek – különösen a termék, a termés, az állatfajta sajátossága-ira tekintettel – természetesen tíz százalékosnál kisebb vagy nagyobb eltérés lehetőségében vagy annak kizárásában is megállapodhatnak.”

A mennyiségi eltérés következményeinek mérlegelésénél indokolt figyelembe venni a Legfelsőbb Bíróság Gazdasági Kollégiumának 13. számú állásfoglalását, amelynek lényege a következő:

- Van olyan felfogás, amely szerint a szerződésben kikötött teljes ellenérték éppen azért jár, mert a teljesítés szerződésszerű. Ez a vélemény azon alapszik, hogy bizonyos termékeknél az árat nem egyes darabokra, hanem nagyobb mennyiségre (pl. 100 hordó mézre) állapítják meg, és az árkalkulációnál már figyelembe veszik a szabvány által megengedett mennyiségi eltérés lehetőségét is.
- Más felfogás szerint a tolerancia csak azt jelenti, hogy a szerződésszegés következményei (szavatosság, kötbér, kártérítés) nem állnak be, de csak olyan mennyiség után jár ellenérték, amely megfelel a követelményeknek.
- A toleranciával kapcsolatos ellenérték – kötelező rendelkezés hiányában – a felek döntési autonómiájának körébe tartozik, ezért elvárható, hogy kellő gondossággal történő szerződéskötés esetében a felek ezt a kérdést is rendezzék.

A mennyiségi tolerancia lehetőségének szerződéses kizárása nélkül az mindenképpen bizonyos, hogy a tolerancia lehetőségét kihasználó fél nem követ el szerződésszegést, de ez, adott esetben azzal a következménnyel is járhat, hogy a megrendelő a teljes szolgáltatás (a szerződésben meghatározott mennyiség) ellenértékét köteles megtéríteni, azaz az ellenértéket nem csökkentheti a mennyiségi hiány miatt. E bizonytalanság miatt mindenképpen indokolt, hogy a felek már a szerződésben rendezzék a mennyiségi teljesítés és az ellenérték viszonyát.

Mennyiségi teljesítés meghatározott területen

Amennyiben a felek megállapodása alapján *meghatározott területen termelt termék* a szolgáltatás tárgya, a termelő az e területen megtermelt *teljes termék-mennyiséget* köteles a megrendelő részére átadni, feltéve, hogy az a szerződésben kikötött minőségnek megfelel. Amennyiben a megtermelt termék minősége vagy a termék egy részének minősége nem felel meg a szerződésben foglalt kikötésnek, a megrendelő jogszerűen tagadhatja meg annak átvételét, s azt a termelő másnak értékesítheti vagy saját maga felhasználhatja. Amennyiben

meghatározott területen megtermelt termék túl sok ahhoz képest, mint amire a szerződés megkötésekor számítottak, a megrendelő ez okból nem tagadhatja meg a teljes termékmennyiség átvételét. Ha a megrendelő a teljes mennyiséget nem képes fogadni, csak a felek kölcsönös akaratán múló szerződésmódosítás lehetséges, ennek hiányában az átvétel megtagadásával megrendelői szerződésszegés következik be.

A szerződés szerinti terület pontos meghatározottsága és a teljes termékmennyiségre vonatkozó teljesítési kötelezettség között lényeges az összefüggés. Példa erre a BH1992. 476. jogeset, amely szerint, ha a felek a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést meghatározott földterület termésére plusz-mínusz toleranciával kötötték meg, a szerződés kifejezett módosításának hiányában a megrendelő meghíúsulási kötbérigényét nem alapozza meg az, hogy a termelő a szerződésben meghatározottnál nagyobb földterületen megtermelt teljes termékmennyiség átadását megtagadja [A döntés a Ptk. 417. § (2) bek. és a GK. 13. sz. állásfoglaláson alapult].

Mennyiségi teljesítés lehetetlenülése

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződésre is irányadó, hogy aki *fajta szerint meghatározott* maga termelte dolog szolgáltatására (zártfajú szolgáltatásra) köteles, de azt egészben vagy részben nem képes szolgáltatni, nem köteles arra, hogy a teljesítés érdekében a hiányzó dolgot mástól szerezz be – de a szerződésszegésért való felelősség alól nem mentesül (Ptk. 289. §).

Ebben az esetben a szerződés eredetileg ugyan lehetséges szolgáltatásra irányult, de utóbb valamilyen fizikai vagy egyéb ok – például a rossz termés – miatt a zártfajú szolgáltatás teljesítése részben vagy egészében meghíúsul. Ha a kötelezettnek a zártfajú szolgáltatásból a teljesítéshez szükséges mennyiség nem áll rendelkezésére, a teljesítés lehetetlenné válik, mert a törvény nem teszi a kötelezett feladatává azt, hogy a szerződésszerű teljesítéséhez szükséges hiányzó mennyiséget mástól beszerezze.

Megjegyzendő, hogy a szükséges mennyiség hiánya miatt kizárólag a zártfajú szolgáltatás esetén áll be a lehetetlenülés, a fajlagos szolgáltatásnál, ahol a kötelezett csak meghatározott fajtájú és mennyiségű dolog szolgáltatására köteles, a lehetetlenülés fizikai okból történő bekövetkezése fogalmilag kizárt, hiszen a fajta más egyedeivel teljesíthető a szerződésben kikötött szolgáltatás.

Ha a zártfajú szolgáltatás lehetetlenülése olyan okból következik be, amelyért egyik fél sem felelős (például a kedvezőtlen időjárás miatt nem termett meg a szerződésben kikötött mennyiség), a szerződés a Ptk. 312. § (1) bekezdése értelmében megszűnik. Ilyenkor a jogosult a hiányzó mennyiség teljesítését nem követelheti. Más a helyzet akkor, ha a kötelezettnek felróható, hogy a szerződésben fajta és mennyiség szerint meghatározott, maga termelte szolgáltatás teljesítésére a lehetetlenülés miatt nem képes. A kötelezett ilyen esetben sem kötelezhető a zártfajú szolgáltatás teljesítésére, de a jogosulttal szemben a Ptk. 321. § (2) bekezdése alapján kártérítési felelősséggel tartozik.

Amennyiben a szolgáltatás továbbadására kötik a szerződést [Ptk. 417. § (3) bek.], a Ptk. 288. §-ában foglalt szabályt kell alkalmazni, mert a szolgáltatás nem zártfajú, hanem fajlagos, azaz a gazdálkodó szervezet a megrendelő részére a forgalomban szokásos jó minőségű dolgokkal köteles teljesíteni. Az ilyen típusú szerződésnél tehát elvileg kizárt a teljesítés lehetetlenülése.

Minőségi teljesítés

Ha a felek a szerződés tárgyának *minőségét meghatározták*, akkor a teljesítéskor a szerződésben előírt minősítő eljárás szerint kell eljárni az átvétel során (lásd 4. pont).

Ha a felek a szerződésben a fajta és mennyiség szerint megjelölt tárgy minőségét nem határozták meg, akkor a forgalomban szokásos jó minőségű dolgokkal kell teljesíteni (Ptk. 288. §). E rendelkezést csak abban az esetben kell alkalmazni, ha a felek a szerződésben a fajlagos szolgáltatás minőségét nem határozzák meg. A minőség megítélésénél elsődleges szempont a jogosult szerződéses érdekeinek kielégítése. Ez akkor valósul meg, ha a szolgáltatás megfelel a használhatóság, azaz a forgalomban ismert rendeltetésének megfelelő használatra való alkalmasság és a szerződés által elérni kívánt cél követelményeinek.

A teljesítés helye

A teljesítés helye a termelő telephelye. Ez megegyezik a Ptk. 278. § (1) bekezdésében foglalt főszabállyal. Akkor is e rendelkezés az irányadó, ha fuvarozó közbejöttével történik a szállítás.

A szabályok diszpozitivitásából fakadóan azonban a felek a szerződésben ettől eltérően rendelkezhetnek. Megállapodhatnak úgy is, hogy a teljesítés helye a megrendelő telephelye, de oly módon is, hogy a teljesítésnek a termelő, illetve a megrendelő telephelyétől különböző helyszínen kell megtörténnie.

Fuvarozás esetén olyan megállapodást is köthetnek, hogy a teljesítési hely a rendeltetési állomás vagy például a terméket harmadik személy feldolgozóüzemébe kell szállítani a teljesítés céljából. A termelő érdekeit védi az a szabály, mely arra kötelezi a megrendelőt, hogy a fuvarozóval szembeni igény érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket tegye meg és erről haladéktalanul értesítse a termelőt (amennyiben a szállítás fuvarozó közbejöttével történik).

A teljesítés helye és a mennyiségi, illetve minőségi átvétel kötelezettsége között közvetlen az összefüggés. A törvény – e szerződésnél – nem rendelkezik külön arról, hogy a mennyiségi és a minőségi vizsgálatot hol kell elvégezni, s ebből következően – abban az esetben, ha a felek erre vonatkozóan külön nem állapodtak meg – a teljesítés és az átvétel helye azonos.

A fuvarozó közbejöttével történő a szállítás esetén is terheli a megrendelőt, a mielőbbi gondos megvizsgálás kötelezettsége (Ptk. 283. §). Előfordulhat ugyanis, hogy a termelő teljesítése a fuvarozó szerződésszegése miatt nem lesz szerződésszerű, ilyenkor a szerződésszegésből eredő igényt a fuvarozóval szemben kell érvényesíteni. Erre jogosult a megrendelő (a címzett) és a termelő

(a feladó) is [Ptk. 497. § (4) bek.]. Ez utóbbi szabállyal van összefüggésben a megrendelőt terhelő intézkedési és értesítési kötelezettség.

Az intézkedések elmulasztásának a jogkövetkezményeként rögzíti a törvény, hogy ha a bekövetkezett kár a fuvarozóval szemben érvényesíthető lett volna, de az intézkedéseket a megrendelő elmulasztotta, az ebből eredő saját kárát viselni köteles. Ha pedig emiatt a termelőnek kára keletkezett, azt a megrendelő köteles megtéríteni.

Átvételi késedelem

Átvételi késedelemben nemcsak a megrendelő eshet, hanem a termelő is, például ha késlekedik a megrendelő által nyújtott szolgáltatás átvételével, a tápot vagy a technológiai utasítást nem veszi át időben.

Lehet, hogy a megrendelő átvételi késedelemét éppen a termelő mulasztása idézi elő és a termékben emiatt keletkezik értékcsökkenés. Ilyen esetben a kárt e szabály alapján a termelő viseli [és nem a megrendelő a Ptk. 419. § (3) bekezdése szerint].

Előfordulhat az is, hogy az értesítés hiányában a megrendelő nem tud felkészülni a feldolgozásra vagy az értékesítésre, a feldolgozással, illetve az értékesítéssel kisebb árbevételre tesz szert, mint amit a felkészülési idő biztosítása esetén a szükséges intézkedések megtételével elérhetett volna. A megrendelőt ért ilyen kár megtérítésére a termelő köteles a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglaltak szerinti.

Az átvételi késedelem ideje alatt a szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenés a késedelemért felelős fél terhére esik, kivéve, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős.

E szabály tartalmilag *kárvesélyviselésről rendelkezik az átvételi késedelem esetére*. A rendelkezés a fő- és mellékkötelezettségek átvételi késedelemének esetére egyaránt irányadó.

Átvételi késedelemnek minősülhet

- a teljesítés fogadásával való késedelembeesés;
- a birtokbavétellel kapcsolatos késedelem;
- a mennyiségi, minőségi vizsgálat késedelme;
- fuvarszköz-kiállítás késedelme;
- a rakodás biztosításának késedelme;
- közbelső intézkedés elmulasztása, illetve annak késedelme.

A Ptk-nak ez a szabálya kizárólag a szolgáltatás tárgyának természete miatti értékcsökkenésért való felelősségről rendelkezik. A szolgáltatás tárgyának természete miatt bekövetkező értékcsökkenésről van szó például akkor, ha a termék megromlik, megfonnyad, a termés beszárad, az állat túlsúlyos lesz, megbetegszik vagy elpusztul. A főszabály szerint az értékcsökkenés annak a félnek a terhére esik, aki a késedelemért felelős, azaz a késedelem bekövetkeztében vétkes magatartást tanúsított. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az értékcsökkenésért a másik fél felelős.

7. A szerződés időtartama, a szerződésben kikötött szolgáltatás ellenértéke és az ellenértékhez kötődő kockázat viselése

Időtartam

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződést a felek határozott vagy határozatlan időre, egy vagy több évre is megkötöhetik.

A több évre kötött termékértékesítési szerződés előnye a termelő számára az, hogy biztos piacra számíthat a leendő termékei számára, a megrendelő előnye pedig az, hogy hosszú időn át számíthat a kikötött mennyiségű és minőségű termék előállítására.

Az ellenérték kikötése a szerződés lényeges tartalmi eleme

A szerződésben meg kell határozni a szolgáltatás ellenértékét konkrét összegben vagy olyan számítási mód alapján, amelyből utólag megállapítható az ellenszolgáltatás konkrét összege (például kilogrammonkénti, mázsánkénti, hektoliterenkénti, darabonkénti ár stb.). Az ármegállapodás szükségessége a főszabályból következik.

A Ptk. 201. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a szerződéssel kikötött szolgáltatásért, ha a szerződésből vagy a körülményekből kifejezetten más nem következik, ellenszolgáltatás jár. A Ptk. 417. §-ának (1) bekezdése értelmében a mezőgazdasági termékértékesítési szerződés alapján a termelő egyebek között meghatározott mennyiségű, maga termelte terményt, terméket köteles kikötött későbbi időpontban a megrendelő birtokába és tulajdonába adni, a megrendelő pedig köteles a terményt, terméket átvenni és az ellenértékét kifizetni. Ezekből a rendelkezésekből egyértelműen következik, hogy ha a feleket ajándékozás szándéka nem vezette, a szerződés lényeges tartalma az árban való megállapodás.

Különösen mellőzhetetlen az árban való megállapodás a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben, amelynek lényege éppen a mezőgazdasági termelésben rejlő nagyobb kockázat megosztása a termelő és a felvásárló között. A Ptk. 422. §-ának (2) bekezdése ezért kimondottan rá is mutat, hogy a szerződésben az árkikötések mellőzése csak akkor lehetséges, ha a felek több évre kötik a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést.

A Ptk. 422. § (2) bekezdése alapján viszont a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés érvényességének nem lényeges tartalmi eleme az árban történő megállapodás. E szabályt az indokolhatja, hogy a felek a több évre kötött szerződést közös kockázat viselése vagy a nyereség megosztása mellett is köthetik.

A bírói gyakorlat elegendőnek tartja a szerződés létrejöttéhez, hogy a felek a szerződésben a szabadpiaci átlagára vagy más viszonyítási módra utaljanak. Korábban, egyes termékek esetében az árak megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény mellékletében meghatározott legalacsonyabb hatósági ár

volt érvényben, s e termékeknél az árat meghatározottnak lehetett tekinteni abban az esetben is, ha azt a szerződésben ezt tekintették az ellenérték viszonyítási alapjának.

Az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény hatálybalépése óta azonban az áruk megállapításáról szóló 1990. évi LXXXVII. törvény hatálya nem terjed ki a hegyközség által megállapított termőhelyi védőárra, és az agrárpiaci rendtartásról szóló 2003. évi XVI. törvény alapján megállapított árakra.

Az agrárpiaci rendtartásról szóló törvényben meghatározott piacszabályozási eszközök közül

- az *alapár*: egyes termékpálya-szabályozásokban meghatározott olyan ár, amelyhez az agrárpiaci rendtartás egyes eszközeinek alkalmazása köthető;
- az *irányár*: egyes termékpálya-szabályozásokban az adott termékre előre meghatározott olyan ár, amely a piaci viszonyok függvényében a várható áringadozások centrumát jelöli, amelyhez az agrárpiaci rendtartás egyes eszközeinek alkalmazása köthető;
- az *intervenciós ár*: az egyes termékpálya-szabályozásokban meghatározott olyan előre meghirdetett ár, amely áron az intervenciós időszak alatt a külön rendeletben meghatározott minőségi és mennyiségi feltételeknek megfelelő termék felajánlható intervenciós felvásárlásra.

A piacszabályozási eszközök közé tartozó áruk joghatása viszont nem azonos az ártörvény szerinti hatósági áruk joghatásával, de lehetőséget teremt arra, hogy az ármegállapodás viszonyítási alapja legyen.

A több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződés szerinti ellenérték

Az a tény, hogy a feleknek nem kötelező a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben meghatározni az árat, nem jelentheti az árban történő későbbi, a teljesítést megelőző megállapodás elmaradását.

Több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek megállapodhatnak úgy is, hogy az árat, pl. a szabadpiaci átlagárra utalással, vagy az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény alapján megállapított intervenciós árhoz, irányárhoz, alapárhoz, intervenciós felvásárlási árhoz történő viszonyítással stb. határozzák meg, vagy oly módon is, hogy évente állapodnak meg a szolgáltatás árában.

Ha a több évre kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződésben a felek az árat a szerződésben megállapították, a megrendelő az egyes években is – hacsak a szerződés időközben nem módosult – az átvett termék kikötött ellenértékét köteles megfizetni.⁶

⁶ BH 1985. 480. sz. jogeset.

Az ármegeállapodás elmaradásának következményei

Amennyiben a megállapodás csak egy évre szól, az ár meghatározásának hiányában létre nem jöttek tekintendő.⁷

Ez nem irányadó a több évre kötött szerződésre, ahol a törvény lehetővé teszi a megállapodás elmaradását. Amennyiben a felek között az ár tekintetében vita keletkezik, bármelyik fél bírósághoz fordulhat az ár megállapítása érdekében [Ptk. 206. § (4) bek., GK 35. szám].

A bírósági eljárás lehetőségét az teremti meg, hogy a több évre szóló mezőgazdasági termékértékesítési szerződés – a Ptk. 422. § (2) bekezdése alapján – a felek ármegeállapodása hiányában is létrejön, vagyis ilyen esetben a bíróság nem a szerződés létrehozása tárgyában dönt, hanem csupán a már létrejött szerződés hiányzó kellékét határozza meg. Erre a Ptk. 206. §-nak (4) bekezdése biztosít lehetőséget a bíróságnak: *„ha a felek megállapodása valamely nem lényeges kérdésre nem terjed ki, és a kérdést jogszabály vagy más kötelező rendelkezés sem rendezi, a bíróság a szerződést – a szerződés céljának és tartalmának figyelembevételével – a fogalmi szokások alapján kiegészítheti”*.⁸

Az ellenértékhez kötődő kockázat viselése

A felek a több évre szóló szerződésben kiköthetik azt is, hogy a termelés, a feldolgozás vagy az értékesítés során mindegyik fél a saját kockázatára cselekszik, de kiköthetik azt is, hogy a tevékenységet közös kockázatviselés mellett végzik és az elért nyereséget vagy veszteséget megosztják egymás között. A közös kockázat viselésében vagy a nyereség megosztásában történő megállapodást nyilvánvalóan az ellenértékben történő megállapodás részének kell tekinteni.

Célszerű, hogy a felek a szerződésben pontosan meghatározzák: melyik tevékenységet végzik közös kockázatviselés mellett, illetve a közös kockázatviselés valamennyi tevékenységre vonatkozik-e. Megállapodhatnak a felek abban is, hogy a termelés, a feldolgozás vagy az értékesítés során elért nyereséget egymás közt megosztják. Ilyenkor a szerződésben a nyereség megosztásának arányát pontosan meg kell határozni.

8. A szerződés létrejöttének érvényessége, megszűnése

A törvény a szerződés érvényességéhez annak írásba foglalását kívánja meg. Ennek hiányában a szerződés semmis [Ptk. 217. § (1) bek.]. Az írásba foglalás elmulasztásához fűződő jogkövetkezményt azonban orvosolhatja bármelyik fél a szerződésből származó kötelezettségek teljesítésével. Ez esetben a szerződést írásba foglalás nélkül is érvényesnek kell tekinteni.

⁷ BH 1992. 44. sz. jogeset.

⁸ Ez valójában a GK 35. számú állásfoglalás szerinti magyarázat.

Nemcsak a főkötelezettségek teljesítése teheti érvényessé a szóban vagy ráutaló magatartással kötött mezőgazdasági termékértékesítési szerződést, hanem bármelyik mellékkötelezettség (például a vetőmagvaknak, szaporító anyagoknak, tápnak a termelő részére való átadása) teljesítése is. Mindig az eset összes körülményeinek figyelembevételével kell eldönteni, hogy a fél egyes kötelezettségeinek teljesítése olyan mérvű-e, amely az alakszerűség megsértésének orvoslásaként értékelhető. A rendkívül csekély mértékű részteljesítés ténye erre nem ad alapot.⁹

Amennyiben a szerződés nincs írásba foglalva és még egyik fél sem teljesített, annak teljesítését bírói úton nem lehet kikényszeríteni, ilyen esetben a semmisség jogkövetkezményeit kell alkalmazni (Ptk. 237. §).

A kötelmi jog általános szabályai értelmében a szerződés akkor jön létre, amikor a felek egybehangzó és kölcsönös akarattal megállapodtak annak minden lényeges (és a bármelyikük által ilyennek minősített) kérdésben [Ptk. 205. § (1)–(2) bek.]. Ha a felek a Ptk. 417. § (1) bekezdése szerinti valamely lényeges kérdésben nem állapodtak meg, a szerződés akkor sem jön létre, ha a hiányos megállapodást írásba foglalták és annak alapján valamelyik fél teljesített is. A feleknek csak olyan kérdésekben nem kell külön megállapodniuk, amelyeket jogszabály rendez.

A szerződés megszüntetésére vonatkozóan speciális szabályozás nincs, így az általános szabályokat kell alkalmazni. A felek a szerződést közös megegyezéssel bármikor megszüntethetik [Ptk. 319. § (1)–(2) bek.]. A felek a szerződésben a felmondás jogát is kiköthetik [Ptk. 321. § (1)–(2) bek.]. A felmondás idejét a felek szabadon állapíthatják meg. Célszerű azonban a felmondás jogának oly módon történő kikötése, hogy a felek gazdálkodását az hátrányosan ne befolyásolja (célszerűen például a felmondás a gazdasági év végére szól).

9. A szerződés jövőbeni szerepe

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója nem veti el a mezőgazdasági termékértékesítési szerződést, mint önálló szerződéstípust, annak ellenére, hogy a mezőgazdasági termelés, értékesítés, beszerzés, továbbadás gazdasági környezete az elmúlt tíz évben lényegesen megváltozott. A szerződés centrumában a mezőgazdasági termékek értékesítése áll, s noha ezt a tevékenységet bármilyen erre alkalmas szerződés (adásvételi, bizományi, szállítási, vállalkozási szerződés) is közvetítheti, a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésnek, mint önálló szerződéstípusnak a fennmaradása mindaddig indokolt, amíg a mezőgazdasági termelésből nem küszöbölhetők ki a szerződő felektől független hatások. Azt is mondhatjuk, hogy e szerződés specialitását elsősorban annak tárgya „előállításának” sajátosságai adják. A jogirodalom e sajátossághoz többtelemként azt követeli meg, hogy a mezőgazdasági termékek ellenérték fejében való szolgálta-

⁹ BH 1995. 474. sz. jogeset.

tása, azaz a teljesítés mindig a szerződéskötést követő későbbi időpontban történjen meg.

A mezőgazdasági termékértékesítési szerződés feleknek előnyös, amennyiben ezáltal a rendszerint hosszabb ideig tartó kapcsolatuk kiszámíthatóvá válik. A hosszabb ideig tartó kapcsolat alapja lehet a felek és más érdekeltek között létrejövő integrációnak is. Az integráció a felek kölcsönös gazdasági érdekein alapuló olyan együttműködés, amelyben bizonyos mértékű közös kockázatvállalás mellett, az egyik szerződő fél az integrátor, piaci és termelési biztonságot nyújt a másik szerződő félnek, a termelőnek, valamint különböző szolgáltatásokkal és finanszírozással segíti a mezőgazdasági tevékenységet végző magántermelőt, vagy gazdálkodó szervezetet, míg a termelő vállalja a termelt termékekkel kapcsolatos mennyiségi és minőségi követelmények teljesítését, illetve a szolgáltatások szakszerű felhasználását.

Az értékesítés biztonságát a termék ciklikusságához igazodó termékértékesítési szerződések jelentik, amelyet további biztonságot adó integráció is kísérhet.

PÁL BOBIVOS

LANDWIRTSCHAFTLICHER PRODUKTVERWERTUNGSVERTRAG

(Zusammenfassung)

Die Konzeption des neuen ungarischen Bürgerlichen Gesetzbuches hat den landwirtschaftlichen Produktverwertungsvertrag, als selbständigen Vertragstyp nicht abgewiesen, obwohl sich die wirtschaftliche Umgebung der landwirtschaftlichen Produktion, Verwertung, Weitergabe, Anschaffung in den letzten 10 Jahren wesentlich verändert hat. Im Zentrum des Vertrages steht die Verwertung des landwirtschaftlichen Produktes und obwohl diese Tätigkeit auch von anderen geeigneten Vertragstypen (Kaufvertrag, Kommissionsvertrag, Lieferungsvertrag, Werkvertrag) übermittelt werden könnte, ist die Existenz dieses Vertragstypes, als selbständiger Vertragstyp solange begründet, bis die von den Vertragsparteien unabhängigen Wirkungen aus dem landwirtschaftlichen Produktverwertungsvertrag nicht zu vermeiden sind. Man kann auch sagen, dass die Spezialität dieses Vertragstypes vor allem die Besonderheiten der „Herstellung“ seines Objektes ist. Die juristische Literatur fordert noch zu dieser Besonderheit als weiteres Element, dass die Leistung der landwirtschaftlichen Produkte gegen ein Entgelt, also die Leistung immer in einem Zeitpunkt nach der Vertragsabschließung stattfinden soll.

Der landwirtschaftliche Verwertungsvertrag ist für die Vertragsparteien ein günstiger Vertragstyp, indem dadurch ihre meistens längere Beziehung berechenbarer ist. Die längere Beziehung kann auch den Grund einer Integration der Vertragsparteien und anderer Interessierten bilden. Die Integration ist eine auf den gemeinsamen wirtschaftlichen Interessen der Vertragsparteien ruhende Zusammenarbeit, in der neben einem bestimmten gemeinsamen Risikotragen der eine Vertragspartei der Integrator dem anderen Vertragspartei, dem Hersteller eine Markt- und Produktionssicherheit gewährleistet. Er unterstützt mit verschiedenen Dienstleistungen und Finanzierungen den landwirtschaftliche Produktion führenden Privathersteller oder eine Wirtschaftsgesellschaft, solange der Hersteller unternimmt, die Erfüllung der mit den hergestellten Produkten zusammenhängenden quantitativen und qualitativen Forderungen, beziehungsweise den fachgemässen Verbrauch der Dienstleistungen.

Die Sicherheit der Verwertung bedeuten die zum Zyklus des Produktes anpassenden Produktverwertungsverträge, die auch von weitere Sicherheit leistenden Integration begleitet werden können.

Der Aufsatz fasst die Ansichten des Autors über den landwirtschaftlichen Produktverwertungsvertrag zusammen, so wie über das

- Subjekt;
- Objekt;
- über die Menge und die Qualität aufgrund des Objektes;
- über die die Leistung unterstützenden Dienstleistungen;
- über den Zeitpunkt, die Art, den Ort der Leistung, die Benachrichtigungs-, Handlungsverpflichtung, die Folgen des Versäumnisses;
- über den Zeitraum des Vertrages und das dazu gehörende Entgelt, bzw. das Tragen des zum Entgelt gebundenen Risikos;
- über die Form des landwirtschaftlichen Verwertungsvertrages.

